

A BŰNCSELEKMÉNYI TÉNYÁLLÁSOK MEGÁLLAPÍTÁSÁNAK RENDJE, A RENDŐRSÉG BŰNÜGYI FELADATAI KATASZTRÓFÁK SORÁN, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A 2010. ÉVI VÖRÖSISZAP- KATASZTRÓFÁRA

Hevér Enikő

Absztrakt

A vörösiszap-katasztrófa tanulságul szolgál minden védelmi szerv – így a rendőrség – számára is, hiszen olyan esemény volt, amely során olyan tapasztalatokra tettek szert, amellyel korábban nem rendelkeztek. A tanulmányban a szerző olvasó képet alkot a Rendőrség kettős feladatrendszeréről, főként békeidőszaki bűnügyi tevékenységéről, valamint a Rendőrség katasztrófák során végzett nyomozati cselekményeiről is. A szerző elemzi a szervezet hatáskörére és illetékességére vonatkozó legfontosabb szabályokat a különböző nyomozó hatóságok megnevezésén, a Vörösiszap katasztrófát büntetőjogilag vizsgáló nyomozó hatóságok, mint a Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányság és később a Nemzeti Nyomozó Iroda szervezetein át. Átfogó képet ad az adott esemény bűnügyi tényállásainak megállapítási szabályairól, és az egyéb nyomozati feladatokról.

Bevezető

2010. október 4-e minden magyar ember életében meghatározó dátummá vált. Beleivódott a magyar történelembe, melyet a jövő embere ismerni fog mind az iskolákban, a társadalom körében, a hon- és rendvédelem területén, mind pedig a védelmi igazgatásban. Olyanná vált ez a nap Magyarország, sőt Európa és mondhatni a világ számára, mint Ukrajnában 1986. április 26-a. Azt hiszem nem túlzás kijelenteni azt, hogy a Vörösiszap katasztrófa maga a magyar Csernobil! Egy feledhetetlen tanulság a jelenben,

egy indok az újrakezdesre, egy lépés a kutatásokban és egy bizonyíték arra, hogy lehetetlen nincs, ha emberéletről van szó.

Az események kezelésében és a következmények felszámolásában akkor, és azóta is, a hivatásos katasztrófavédelmi szerveken túlmenően a védelmi szféra minden ága részt vett, így a Rendőrség is. Felmerül a kérdés, hogy ismerjük-e a Rendőrség alapvető feladatait, általános bűnügyi tevékenységét, illetve ehhez kapcsolódó szabályokat? Tudjuk-e, hogy milyen bűnügyi feladatok adódtak az adott eseménynél?

Ebben a tanulmányban a fentiek megválaszolásán túl, célul tűztem ki, hogy részletesen bemutatom a katasztrófát kiváltó és azt követő bűncselekményeket, azok felsorolását, rövid elemzését, egymáshoz és a katasztrófához való kapcsolódásukat, a tényállásuk megállapításának érvrendszerét. Az olvasó az alábbiakban megismerheti a szakértőkre és kirendelésükre vonatkozó legfontosabb szabályokat, képet alkothat arra vonatkozólag, hogy mi az a halaszthatatlan nyomozati cselekmény, illetve milyen esetekben szükséges házkutatás, lefoglalás elrendelése, foganatosítása. Céлом volt továbbá bemutatni, hogy miért hiányosak az ilyen és ehhez hasonló súlyosságú ügyekről, esetekről szóló híradásaink, tájékoztatásunk, miért marad el a társadalom, vagy egyes személyek teljes körű, részletekbe menő felvilágosítása.

1. A Rendőrség alapvető és bűnügyi feladatai

A bekövetkezett katasztrófákra – mint a Vörösiszap katasztrófa is – a felkészülés, a végrehajtás és a helyreállítás időszakában is az irányító és közreműködő szervek és szervezetek együttműködése jellemző, mely tevékenységek elsajátítása, könnyíti a közös munkát. Az együttműködők, legyenek azok szakmai vagy nem szakmai civil szervek, szervezetek, a

katasztrófa bekövetkeztekor és annak veszélye esetén, azt megelőzően, illetve azt követően, külön-külön feladatokkal rendelkeznek.

„A hivatásos mentőszervezetek közé soroljuk mindazon szervezeteket, amelyek alaprendeltetése a védelmi és mentési feladatok végrehajtása. Ezek a szervezetek a riasztási idejük és beavatkozási képességük alapján lehetnek elsődleges mentőerők és másodlagosak is. Ilyenek a rendőrök, a tűzoltók, mentőszolgálat stb. dolgozói.”¹

A legtöbben, főként a rendvédelmi állomány tagjai, igen sajátosan veszik ki részük a feladatokból, hiszen pl. a Rendőrség ezen időszakban kettősrendeltetésű, mely azt jelenti, hogy elvégzi a hatáskörébe utalt békaidőszakban alkalmazott tevékenységeket, valamint emellett külön jogszabályban meghatározott és a helyzetnek megfelelő plusz, a katasztrófavédelmi munkát segítő feladatokkal látják el.²

Magyarország Alaptörvénye szerint a ***Rendőrség alapvető feladata*** minden időszakban a bűncselekmények megakadályozása, felderítése, a közbiztonság, a közrend és az államhatár rendjének védelme.³

A fent meghatározott feladatok mellett a Rendőrség feladatkörébe tartozik még a határforgalom ellenőrzése, a terrorizmus elleni küzdelem és a Rendőrségről szóló törvényben meghatározott bűnmegelőzési, bűnfelderítési célú ellenőrzés, azonban az Alaptörvény és a Rendőrségről szóló törvény felhatalmazása alapján más jogszabályban meghatározott bűnmegelőzési, bűnüldözési, államigazgatási és rendészeti feladatokat is ellát.

A Rendőrség általános bűnügyi nyomozó hatósági jogkörében végzi a bűncselekmények megelőzését, megakadályozását és felderítését, gondoskodik a büntetőeljárásban részt vevők és az eljárást folytató hatóság

¹ **Dr. Hornyacsek Júlia:** A települési védelmi képességek a katasztrófa-kihívások tükrében, a települések katasztrófa-elhárítási feladatai, a végrehajtáshoz szükséges helyi védelmi képesség alapvető területei, azok kialakításának folyamata. "Biztonságunk érdekében" Oktatási- és Tanácsadó Tudományos Egyesület Budapest, 2011. p. 68. ISBN: 978-963-08-2606-8

²A feladatok részletes leírása: 9/1998. (BK. 7.) BM utasítás, 48/1999. (XII. 15.) BM rendelet

³Magyarország Alaptörvénye 46. Cikk (1) bekezdés

tagjainak személyi védelméről, illetve, elvégzi a Rendőrségről szóló törvényben meghatározott belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési célú ellenőrzést.

Magyarországon szintén a bűnügyi munka területén a Rendőrség deríti fel a terrorszervezeteket, megelőzi, szintén felderíti, illetve elhárítja magánszemélyek, csoportok, szervezetek terrorcselekmény elkövetésére irányuló törekvéseit és megakadályozza azt, hogy bűncselekményt kövessenek el, valamint megakadályozza még, hogy magánszemélyek, csoportok, szervezetek terrorszervezet működését anyagi források biztosításával vagy más módon elősegítsék.

A Rendőrség a bűnügyi nyomozói tevékenységén kívül és azzal összefüggésben, védelmet is nyújt az életet, a testi épséget, a vagyonbiztonságot közvetlenül fenyegető vagy sértő cselekménnyel szemben, felvilágosítást és segítséget ad a rászorulóknak, valamint tiszteletben tartja és védelmezi az emberi méltóságot, óvja az ember jogait. Feladatának ellátása során együttműködik az állami és a helyi önkormányzati szervekkel, a társadalmi és a gazdálkodó szervezetekkel, az állampolgárokkal és azok közösségeivel.⁴

A fentiekben olvasott feladatokat és tevékenységeket tehát a Rendőrség ellátja békeidőben és akkor is, ha katasztrófa, vagy annak veszélye áll fenn. A tevékenysége és erre kijelölt erői mellett el kell látnia az itt fel nem sorolt, egyéb, a bűncselekmények megakadályozására, felderítésére, a közbiztonság, a közrend és az államhatár rendjének védelmére, az említett polgári védelemre és katasztrófavédelemre vonatkozó előre tervezhető, és előre nem prognosztizálható feladatait is.

⁴1994. évi XXXIV. Törvény a Rendőrségről 1.§, 2.§

2. Bűnügyi teendők a katasztrófák során

A katasztrófavédelmi munka során az azt kiváltó okokat más hatóságok mellett, a Rendőrség büntetőjogi szempontból is vizsgálja, nyomozás folytat a teljesség, a törvényesség, a tárgyilagosság és a gyorsaság elvén alapulva, a valós okok kiderítése, és az azt elkövető személyek felelősségre vonása érdekében. Amit a társadalom katasztrófa néven emleget, az büntetőjogi szempontból bűncselekmény is lehet, és keletkezhet szándékos, vagy gondatlan elkövetéssel. Katasztrófának nevezhetünk tehát rendőri szempontból egy gondatlanságból elkövetett halálos tömegszerencsétlenséget okozó vasúti közlekedés veszélyeztetése büntettét (szajoli vonatbaleset 1994. december 2.), egy szintén gondatlanságból elkövetett halálos tömegszerencsétlenséget okozó foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetést (West Balkán tragédia 2011. január 15.), vagy egy különösen nagy vagyoni hátrányt okozó közveszély-okozás büntettét, esetleg egy gondatlanságból elkövetett, csak beavatkozással helyreállítható környezetkárosítás vétségét, vagy egy gondatlanságból elkövetett természetkárosítás, de akár egy gondatlanságból elkövetett halált előidéző közveszély-okozás vétségét is. (Vörösiszap-katasztrófa 2010. április 26.)

A Rendőrségnek ezekben az esetekben bűnügyi feladatai vannak, halaszthatatlanul meg kell állapítaniuk a bűncselekmény típusát, meg kell kezdeniük a megállapításhoz szükséges lépéseket. Ezek megtétele a katasztrófa által sújtott területen különösen fontos, és speciális eljárásmodot igényel.

1. sz. ábra: Vörösiszap: ökológiai katasztrófa Kolontár és Devecser környékén Szigetváry Zsolt

http://www.vasnepe.hu/cimlapon/20101005_illes_zoltan_okologiai_kataszrofa/3

3. A Rendőrség hatásköre és illetékessége bűnügyi szempontból

A Rendőrség tehát, mint azt már olvashattuk, minden körülmények között végez bűnügyi tevékenységet. Vizsgáljuk meg e tevékenység szervezeti háttérét, jellegzetességeit!

A szervezet központi, területi és helyi nyomozó hatóságokra, azok pedig nyomozó szervezeti egységekre tagozódnak. Magyarország a Rendőrség hierarchikus szervezeti felépítéséből adódóan egy Központi nyomozó hatósággal, az Országos Rendőr-főkapitánysággal rendelkezik. A területi nyomozó hatóságok a megyei (fővárosi) rendőr-főkapitányság(ok), a Nemzeti Nyomozó Iroda, valamint a Repülőtéri Rendőr Igazgatóság. A helyi szintű nyomozó hatóságok a rendőrkapitányságok és a vízirendészeti rendőrkapitányságok.⁵

A Rendőrség fenti nyomozó hatóságai a már említett általános bűnügyi nyomozó hatósági jogkörükben a különböző bűncselekmények nyomozását is

⁵3/2008. (I. 16.) IRM rendelet a Rendőrség nyomozó hatóságainak hatásköréről és illetékességéről 1. §

végzik, hatáskörükbe a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvényben meghatározott bűncselekmények nyomozása tartozik.⁶

Természetesen a különböző szintű nyomozó hatóságok által végzett munka során különbséget teszünk a bűncselekmény típusok között azok minősítését, kiemeltségét, vagy minősített eseteit figyelembe véve, így az egyes szintek légyegében ugyanolyan módon, eszközökkel, hasonló nyomozati cselekmények foganatosításával, de mégis más típusú, felfelé haladva nagyobb szakértelmet igénylő feladatokat végeznek.

Az egyes cselekményeknél a hatáskör mellett fontos az illetékesség vizsgálata is, hiszen a két fogalom szorosan összefügg egymással.

Egy adott nyomozás lefolytatására az a nyomozó hatóság illetékes, amelynek illetékességi területén a bűncselekményt lényegében elkövették, vagy amelyik nyomozó hatóság az ügyben korábban intézkedett, ha a gyanúsított több nyomozó hatóság illetékességi területén követett el bűncselekményt, vagy az elkövetés helye nem állapítható meg. Egyes bűncselekmény típusoknál azonban (melyeket a 3/2008. (I. 16.) IRM rendelet külön érint) az a nyomozó hatóság illetékes, amelynek területén az elkövető lakóhelye van, kivéve, ha a nyomozás lefolytatása az elkövetés helyén célszerű.⁷ Ezek a szabályok, a jogosultság eldöntése különösen fontosak egy katasztrófa során.

A fent írtak és hivatkozott jogszabályok ismerete és összevetése alapján megállapíthatjuk, hogy az említett Vörösiszap-katasztrófát előidéző esemény nyomozására illetékességből a Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányság volt

⁶ Jogszabályváltozás folyamatban

⁷ 3/2008. (I. 16.) IRM rendelet a Rendőrség nyomozó hatóságainak hatásköréről és illetékességéről 2. §, 4. §, 5.§, itt olvashatjuk külön, hogy az egyes bűncselekmény típusok melyik szintű szervekhez tartoznak.

jogosult, mivel az Ajka és Kolontár közötti terület, az „elkövetés” helye ebben a megyében található.

Hatásköri vizsgálat szempontjából pedig azért ez a szervezet volt jogosult eljárni, mivel a területi (megyei, fővárosi) szervek hatáskörébe tartozik a katasztrófa és az azt előidéző személyek által megvalósított gondatlanságból elkövetett különösen nagy, vagy ezt meghaladó vagyoni hátrányt okozó közveszély-okozás büntettének vizsgálata, a gondatlanságból elkövetett egy vagy több ember halálát okozó közveszély-okozás vétségének megállapítása, valamint a gondatlanságból elkövetett kettőnél több ember halálát okozó, foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés vétség nyomozása.

Itt felmerült a szándékosság kérdése is, de a bűncselekmény-típusok vizsgálata során, ennek bebizonyosodása estén is a fent felsorolt szervek lettek volna jogosultak eljárni.

A vörösiszap-katasztrófa által kiváltott, gondatlanságból elkövetett, csak beavatkozással helyreállítható környezetkárosítás vétség, gondatlanságból elkövetett természetkárosítás vétség, gondatlanságból veszélyes hulladéokra elkövetett hulladékgazdálkodás rendjének megsértése vétség, valamint a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés következtében fellépő 8 napon túl gyógyuló súlyos testi sértés büntett vizsgálata viszont alapvetően **a helyi nyomozó hatóság** hatáskörébe tartozik. A felsorolt bűncselekmények egymásból következnek, egymással párhuzamba állíthatók és ok-okozati kapcsolatuk miatt **a területi szerv** végzi a nyomozást.

Jogszabályokban meghatározottakat elemezve megállapítható, hogy a Nemzeti Nyomozó Iroda nyomozó szerveinek hatáskörébe tartoznak a külön

sorolt bűncselekmények⁸, a Magyarországon és más állam területén együttműködésben tevékenykedő szervezett bűnözőcsoportok, illetve tagjaik által elkövetett bűncselekmények, valamint fontos és bizalmas munkakört betöltő személyek által a gazdálkodással, illetőleg a szervezett bűnözéssel összefüggésben elkövetett bűncselekmények nyomozása.⁹

„Az országos rendőrfőkapitány és a bűnügyi főigazgató egyedi ügyekben elrendelheti, hogy a Nemzeti Nyomozó Iroda a hatáskörébe nem tartozó bűncselekményekben is nyomozzon.¹⁰” A Nemzeti Nyomozó Iroda a jogszabályban meghatározottak szerint hatáskörileg jogosult volt a már emlegetett és a Vörösiszap katasztrófát kiváltó cselekmény, a gondatlanságból elkövetett különösen nagy vagy ezt meghaladó vagyoni hátrányt okozó közveszély-okozás büntett, és gondatlanságból elkövetett egy vagy több ember halálát okozó közveszély-okozás vétség nyomozása során eljárni.

A fentiek alapján, az ügy nagy hordereje, valamint országos rendőrfőkapitányi és bűnügyi igazgatói döntés alapján kerülhetett sor a büntetőügy áttételére a Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányságtól a *Nemzeti Nyomozó Irodához*.

4. A nyomozás célja, folyamata, a bűncselekmények értelmezése az adott esetben

A Rendőrség büntetőeljárásai során minden szinten alapvetően a felderítéssel, a bizonyítással, valamint a bűnmegelőzés kérdéseivel foglalkozik. Ezt nevezzük egyébként kriminalisztikának, amit a bűnügyi tudományok közé sorolunk, és ami a hatályos jogi szabályozásnak megfelelően tudományosan megalapozott eszközöket, módszereket és

⁸3/2008. (I. 16.) IRM rendelet a Rendőrség nyomozó hatóságainak hatásköréről és illetékességéről 2. melléklet

⁹3/2008. (I. 16.) IRM rendelet a Rendőrség nyomozó hatóságainak hatásköréről és illetékességéről 5. §

¹⁰3/2008. (I. 16.) IRM rendelet a Rendőrség nyomozó hatóságainak hatásköréről és illetékességéről 6. §

eljárásokat dolgoz ki a fenti kérdések megválaszolására.¹¹ A rendőrségi nyomozások egyetlen célja az, hogy egy adott cselekménynek meg legyen a valóságnak megfelelő megoldása.

A nyomozások általában feljelentés, bejelentés vagy egy hatóság saját észlelése alapján indulnak, melyek az adott eseményről szólnak, azonban csak az ügyész vagy a nyomozó hatóság rendelheti el, melyről feljegyzés is készül. Ezt követi a tényállás megállapítása, az eljárás lefolytatásához szükséges feltételek biztosítása (ami maga a felderítés), illetve nyomozati cselekmények foganatosítása. A részletekben nyilvánvalóan vannak eltérések, hiszen a különféle eljárásokban nem azonosak a célok, a feladatok, az eljárási vagy bizonyítási szabályok, az alkalmazható nyomozati cselekmények, valamint a döntési alternatívák sem, azonban elméletben egy sémának felelnek meg.¹²

Vizsgáljuk meg, hogy vörösiszap-katasztrófánál milyen tényállásokkal találkoztunk, és milyen érvek mentén lettek ezek megállapítva!

4.1 A közveszély-okozás bűncselekménye

A közveszély-okozás nyomozati sémáját tekintve a törvényi tényállás tisztázása a nyomozás során a legfontosabb feladat. A bűncselekmény a közrend elleni, azon belül is a közbiztonság elleni bűncselekmények közé tartozik, így nem meglepő az, hogy tárgya maga a közbiztonság, hiszen előre meg nem határozott számú, mennyiségű és minőségű személyek és vagyontárgyak sérülésével, rongálásával vagy megsemmisülésével lehet ezzel kapcsolatban számolni. Az követi el tehát a bűncselekményt, aki árvíz okozásával, robbanó, sugárzó, avagy más anyag, energia vagy tűz pusztító hatásának kiváltásával – tehát emberi magatartással - közveszélyt idéz elő, vagy a közveszély elhárítását, avagy következményeinek enyhítését

¹¹Dr. Balláné Ph.D. Füstner Erzsébet, dr. Lakatos János, Nyilasi Tibor, dr. Szakács Zsolt, dr. Vigh András Kriminálisztikai Alapismeretek Jegyzet Rendőrtiszt Főiskola, Budapest 2005, 15. Oldal

akadályozza. A bűncselekmény már akkor is megvalósul, ha a már említett veszélyhelyzet következik be, nem kell megvárni az élet, testi épség és egészségben létrejött károkozást. Maga a Vörösiszap-katasztrófa tehát azért valósítja meg a bűncselekményt, mert nem csak a veszélye állt fenn egy személyeket és vagyontárgyakat károsító eseménynek, hanem az be is következett, hiszen a Magyar Alumínium Termelő és Kereskedelmi Zrt. Ajka melletti tározójából 2011. október 4-én kiömlő vörösiszap három települést öntött el (Kolontár, Devecser, Somlóvásárhely).

A katasztrófa következtében tíz ember meghalt, több mint százhuszan megsérültek, több száz ház vált lakhatatlanná.¹³ A károk - az ügyben a keletkezett vagyoni hátrány meghatározására kirendelt értékszakértői (eseti értékszakértői) vélemények és beszerzett értéknyilatkozatok alapján - meghaladhatták az 50 millió Ft-ot. A jogszabály a kárértéket bevonva, külön minősíti a helyzetet, ha a közveszély-okozást különösen nagy, vagy ezt meghaladó vagyoni hátrányt okozva követték el. A különösen nagy vagyoni hátrány értéke a szabályzás értelmében 50 millió Ft.

Egy ilyen kaliberű katasztrófa bekövetkezésekor fontos a vizsgálat bűncselekmény tényállásának és minősített eseteinek való teljes körű megfelelés és megfeleltetés, és minden elem helyrerakása a sikeres és egyszerűbb nyomozás és vizsgálat érdekében. A közveszély-okozás további minősített esete volt az, mely a Vörösiszap katasztrófára jellemző és abba teljesen beleillő elemeket viseli, hogy áldozatainak száma meghaladta az „egy”-es számot, így a jogszabály (3) bekezdés tartalma a helyzetre valóban értelmezhető, mely szerint súlyosabban szankcionálható a bűncselekmény elkövetése, ha az egy vagy több ember halálát idézi elő.

¹²Dr. Balláné Ph.D. Fűszter Erzsébet, dr. Lakatos János, Nyilasi Tibor, dr. Szakács Zsolt, dr. Vigh András Kriminológiai Alapismeretek Jegyzet Rendőrtisztai Főiskola, Budapest 2005, 40-41. Oldal

¹³Ismeretlen szerző: Mind a 15 gyanúsított ellen vádemelést javasolnak, forrás: <http://mno.hu/belfold/mind-a-15-gyanusított-ellen-vademelest-javasolnak-1039418>, letöltés ideje: 2012. 01. 15. 14:29

A közveszély-okozás fent írt szándékos elkövetésén kívül a jogszabály büntetni rendeli a közveszély-okozás gondatlan elkövetését is. Gondatlanságból az követi el a bűncselekményt, „aki előre látja magatartásának lehetséges következményeit, de könnyelműen bízik azok elmaradásában; úgyszintén az is, aki e következmények lehetőségét azért nem látja előre, mert a tőle elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztja.¹⁴”

A gondatlan elkövetésen belül is többféle büntetési tétel állapítható meg a szándékos elkövetéssel párhuzamban. A híradásokból ismert gondatlanságból elkövetett közveszély-okozás bűncselekmény az adott esetben a részletek ismerete nélkül önmagában nem állapítható meg. Szükség volt tehát a nyomozás során a gondatlanság – vagy szándékosság – megállapításához tanú/gyanúsítottkénti kihallgatásokra, adatgyűjtésekre, szakértők kirendelésére, a keletkezett vagyoni hátrány megállapítására, a következményekre és azok káros hatásaira, a felelős cég tevékenységére, a helyszínre és a tározó állapotára vonatkozóan. Csak ezeket a nyomozati tevékenységeket és szakértői vélemények bevárását, elemzését követően van helye a szándékosság és gondatlanság megállapításának.

A nyomozás során *a teljesség elvét* kell követni, így ha felmerült a közveszély-okozás elkövetése, akkor ennek elkövetése mellett megvalósulni látszott a környezet- és természetkárosítás, a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés (ennek következményeként súlyos testi sértés), illetve a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése bűncselekmények elkövetésének alapos gyanúja is.

Egy másik fontos szempont, hogy a tényállások megállapításához sok esetben a szakértő a megoldás. A jogszabályok szerint a nyomozás során egyébként akkor szükséges szakértő kirendelése, ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges. A szakértőnek a kirendelő hatóság az őt kirendelő határozatban elétárja azokat a

¹⁴1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről 14. §

kérdéseket, melyek megválaszolására kérik a segítséget. Szakértő csak a nyomozó hatóság szakértői névjegyzékben szereplő igazságügyi szakértő, illetőleg szakvélemény adására feljogosított gazdasági társaság, szakértői intézmény, vagy külön jogszabályban meghatározott állami szerv, intézmény, szervezet lehet. Ha mindezek nem állnak rendelkezésre, akkor kellő szakértelemmel rendelkező személy, eseti szakértő is kirendelhető, azonban a kirendelték minden esetben kötelesek az ügyben közreműködni, és szakvéleményt adni szakértői vizsgálat alapján. A vizsgálat a tudomány állásának és a korszerű szakmai ismereteknek megfelelő eszközök, eljárások és módszerek felhasználásával készül.¹⁵

4.2 Környezetkárosítás és hulladékgazdálkodás rendjének megsértése

Környezetkárosítás akkor valósul meg, ha valaki a földet, a levegőt, a vizet, az élővilágot, valamint azok összetevőit, jelentős mértékű szennyezéssel vagy más módon veszélyezteti, olyan mértékben károsítja, hogy annak természetes vagy korábbi állapota csak beavatkozással vagy egyáltalán nem állítható helyre.¹⁶ Ennek a bűncselekménynek vizsgálatakor a Rendőrségnek tekintettel kellett lennie arra is, hogy a szennyező anyag nemcsak a szilárd talajra, hanem a környező folyókra, tavakra, vizekre is negatív hatást fejtett ki, olyannyira, hogy pl. a Torna patak és a Marcal folyó holt vizekké váltak. (2. ábra)

A szándékos bűncselekmény büntetési alakzatai külön büntetési tételt vonnak magukhoz. A bűncselekmény Vörösiszap katasztrófával kapcsolatba hozható ütköztetése ez esetben a gondatlanságból elkövetett csak beavatkozással helyreállítható környezetkárosítás vétség.

A hulladékgazdálkodás rendjének megsértését az követi el, aki hatóság által nem engedélyezett helyen hulladékot elhelyez, engedély nélkül vagy az

¹⁵1998. Évi XIX. Törvény a büntetőeljárásról 99. § -105. §

engedély kereteit túllépve hulladékkezelési tevékenységet, illetve hulladékkal más jogellenes tevékenységet végez. Aki a hulladékgazdálkodásról szóló törvény szerinti veszélyes hulladéokra követik el a bűncselekményt, annak e tevékenysége súlyosabban büntetendő.

2. sz. ábra: Katasztrófahelyzet: vörösiszap öntötte el Kolontárt és Devecsert Készített: Szigetváry Zsolt MTI
http://www.vasnepe.hu/cimlapon/20101004_katasztofahelyzet_devecsernel/print

A hulladékgazdálkodás rendjének megsértése bűncselekmény szorosan összekapcsolódik a *környeztkárosítással*, elhatárolásukban fontos szerepet játszik a tapasztalat, hiszen büntetőjogilag a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése bűncselekménynél említett és annak tárgyát képező hulladék nem más, mint az, amit a hulladékgazdálkodási törvény annak minősít, mely alkalmas az élet, testi épség, egészség, a föld, a víz, a levegő, vagy azok összetevői, illetve élő szervezet egyedének veszélyeztetésére. Ez utóbbi azonos a természetkárosítás tárgyával, azonban annak megvalósításához a veszélyeztetésnek vagy szennyezésnek jelentős mértékűnek kell lennie, míg utóbbi bűncselekmény a hulladéknak a jogellenes begyűjtését, szállítását,

¹⁶1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről 280. §

előkezelését, tárolását veszi figyelembe.¹⁷ A jelentős mértéket, valamint a környeztkárosítás tényét a nyomozás során *csak szakértő állapíthatja meg*, ezért annak kirendelése az ilyen típusú bűncselekmények és a Vörösiszap katasztrófa tekintetében elengedhetetlen volt. Intézkedés történt a szakértők felkérésére.

4.3 A természetkárosításról

A természetkárosítás a környeztkárosításnál szűkebben fogalmaz, mivel ezt a bűncselekményt *az követi el*, aki fokozottan védett élő szervezet egyedét, védett élő szervezet vagy az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- vagy állatfaj egyedeit, feltéve, hogy azok külön jogszabályban meghatározott, pénzben kifejezett értékének együttes összege eléri a fokozottan védett élő szervezet egyedei esetében megállapított, pénzben kifejezett legalacsonyabb értéket, és az Európai Közösségek Tanácsának a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló rendelete A és B melléklete hatálya alá tartozó élő szervezet egyedét jogellenesen megszerzi, tartja, forgalomba hozza, az országba behozza, onnan kiviszi, az ország területén átviszi, azzal kereskedik, illetve azt károsítja vagy elpusztítja.

A bűncselekmény elkövetésével az a személy büntetendő, aki az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló jogszabály szerinti különleges madárvédelmi területet, különleges természet-megőrzési területet, vagy annak jelölt területet, valamint kiemelt jelentőségű természet-megőrzési területet, vagy annak jelölt területet, vagy védett természeti területet, barlangot, élő szervezetek életközösségét, vagy azok élőhelyét jogellenesen jelentős mértékben megváltoztatja.¹⁸

¹⁷1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről 281/A. §

A nyomozás szempontjából fontos kérdés volt, hogy hova sorolhatóak ezek a cselekmények. Mindhárom bűncselekmény, tehát a környezet- és természetkárosítás, valamint a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése, a közrend, azon belül is *a közegészség elleni* bűncselekmények közé sorolható és ezeknél a szándékosság mellett a gondatlan elkövetés is szankcionálható, hiszen ezek vétségi alakzatban szerepelnek a jogszabályokban. Fontos volt az is a nyomozás szempontjából, hogy magát a bűncselekmény tényét, illetve annak kizárását, hogy nem más bűncselekmény következett be, szakértő feladata megállapítani. Az ilyen típusú ügyeknél a hatóság többféle szakértőt (vegyészszakértő, erdészeti-, vízügyi-, levegő tisztasági szakértő, mezőgazdasági szakértő, hulladékgazdálkodási szakértő, stb.) rendelhet ki, tekintettel a bekövetkezett eseményre. Ebben az esetben is ez történt.

4.4 A Foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés és az annak következménye

A foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetést alapállapotban az előző bűncselekményektől eltérően csak gondatlanul lehet elkövetni. A tényállása a következő: aki foglalkozása szabályainak megszegésével más vagy mások életét, testi épségét vagy egészségét gondatlanságból közvetlen veszélynek teszi ki, vagy testi sértést okoz, vétséget követ el. Minősített esete a cselekménynek, ha a bűncselekmény maradandó fogyatékoságot, súlyos egészségromlást, vagy tömegszerencsétlenséget, még súlyosabban büntetendő, ha halált, illetve ha kettőnél több ember halálát, vagy halálos tömegszerencsétlenséget okoz. A szándékosan elkövetett bűncselekmény büntettnek minősül.¹⁹

Az ilyen típusú bűncselekmények elkövetési magatartása a foglalkozás szabályainak megsértése, mellyel veszélybe kerülhet a bűncselekmény tárgya

¹⁸1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről 281. §

az élet, testi épség és egészség. A nyomozás és vizsgálat során figyelembe kellett venni azt, hogy a foglalkozás nem szakképzettséget jelent, nem azonos azzal a tevékenységgel, melyből rendszeres jövedelem származik, hanem foglalkozásnak számít minden munkavégzés, beleértve az alkalmi munkát is, tehát maga az a cselekmény, amit az elkövetés ideje alatt a bűncselekmény elkövetője végzett. A magatartásnál pedig fontos leszögezni, hogy foglalkozási szabály minden munkavédelmi, lőfegyverrel kapcsolatos, orvosi és építkezéssel stb. kapcsolatos szabály.

A nyomozás során a fentiekben írtak megállapítása, illetve az, hogy valaki ez elkövetés ideje alatt valamely foglalkozási szabály hatálya alatt állt-e, az alapcselekményhez kötődő (pirotechnikai, tűzvédelmi, mezőgazdasági, építész, stb.) szakértő feladata volt.

Ha a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés következtében kialakuló állapot esetleg sérülést okoz, akkor annak vizsgálata további nyomozati cselekmények elvégzését igényelheti. Ha a bűncselekménnyel okozott sérülés 8 napon belül gyógyuló, akkor a könnyű testi sértés vétsége beleolvad az alap bűncselekménybe, azonban ha a sérülés gyógytartama meghaladja a 8 napot, akkor súlyos testi sértés büntette miatt is szükséges az elkövető felelősségre vonása.

Köztudott, hogy a katasztrófának nem csak azonnal elhalálozott áldozatai voltak, hanem a kórházban életüket vesztett személyek, illetve több mint 100 fő volt az olyan sérültek száma, akik a lúgtól különféle később kialakuló égési sérüléseket, egyéb sérüléseket szenvedtek. Természetesen ennek vizsgálatára is szakértő bevonása (orvos szakértő) volt szükséges, aki a sérült orvosi látletele és egyéb szükséges iratai alapján, esetlegesen személyes megtekintést követően szakvéleményében megállapította a sérülés valódi gyógy tartamát, továbbá azt, hogy súlyosabb sérülés vagy maradandó fogyatékoság, súlyos egészségromlás stb. fenn állt-e?

¹⁹1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről 171. §

5. Egyéb nyomozati cselekmények a katasztrófánál

A Vörösiszap katasztrófánál a nyomozás során a bűncselekmény-típusok megállapítása mellett természetesen több nyomozati cselekmény fogantatása is folyt. A katasztrófa kirobbanását megelőzően – mivel az váratlanul és hirtelen történt – nem történt az ügyben sem feljelentés, sem bejelentés, egy hatóság sem észlelte, hogy időben lépni tudott volna, így az iszap természetbe kerülését követően kezdődtek meg az elsődleges rendőri feladatok is. Ezek között volt a közreműködés a lakosság kimenekítésében, majd kitelepítésében, helyszínbiztosítás, adatgyűjtés és tanúkutatás, a helyszín lezárása, forgalomirányítás, stb. A nyomozást megelőzően halaszthatatlan nyomozati cselekményként helyszíni szemlét tartottak, melyet a katasztrófa kiterjedéséből adódóan egy időben több személy több helyszínen rögzített jegyzőkönyvben, illetve felvételek által. A helyszíni szemlére azért van szükség, főként az ilyen típusú cselekmények során, mert a bizonyítandó tény felderítéséhez vagy megállapításához személy, tárgy vagy helyszín megtekintése, illetőleg tárgy vagy helyszín megfigyelése szükséges.

A szemle alkalmával a bizonyítás szempontjából jelentős körülményeket részletesen rögzíteni kellett, és fel kellett kutatni, össze kellett gyűjteni a tárgyi bizonyítási eszközöket, gondoskodni kellett a megfelelő módon történő megőrzésükről. A szemle tárgyáról, ha lehetséges és szükséges, kép- és/vagy hangfelvételt, rajzot vagy vázlatot is kell készíteni.²⁰ Ezek is elkészültek.

A bűnügyi munka során a helyszíni szemlében – tekintettel arra, hogy a bűncselekmény halálos áldozatokkal is járt – rögzíteni kell a holttestekre és azok szemléjére vonatkozó jellemzőket, mely egyéb körülmények között – mikor rendkívüli halálesetnél bűncselekmény gyanúja nem állapítható meg –

²⁰1998. Évi XIX. Törvény a büntetőeljárásról 119. §

a 2004. Évi CXL. Törvény²¹ szerint eljárva helyszíni- és halott szemle keretében foganatosítandó. A katasztrófa okainak nyomozása során – és egyéb nyomozás során is - a Rendőrség más szerveket, szervezeteket a nyomozás szempontjából releváns információkra, iratok átadása céljából megkereshet. A megkeresett szerv köteles az adatszolgáltatást térítésmentesen teljesíteni és megküldeni a Rendőrségnek, papír alapú, vagy elektronikus formában.²² A megkeresések irányulhat híváslisták megkérésére, gazdasági iratok, szervek közötti, hatóságok által kiállított ellenőrzések dokumentációinak beszerzésére is.

A nyomozás során foganatosítható nyomozati cselekmények közül fontos még megemlítenünk a házkutatást, mely a ház, lakás, egyéb helyiség vagy azokhoz tartozó bekerített hely, továbbá az ott elhelyezett jármű átkutatása, illetőleg számítástechnikai rendszer vagy ilyen rendszer útján rögzített adatokat tartalmazó adathordozó átvizsgálása az eljárás eredményessége érdekében. Ezeknek akkor van helye, ha megalapozottan feltehető, hogy az a bűncselekmény elkövetőjének kézre kerítésére, a bűncselekmény nyomainak felderítésére, bizonyítási eszköz, elkobozható vagy vagyoneklobzás alá eső dolog megtalálására vezet.²³

A Vörösiszap-katasztrófa nyomozása során feltehető, hogy a nyomozók a bizonyítékok beszerzése érdekében a Magyar Alumínium Termelő és Kereskedelmi Zrt. Telephelyén és hozzá tartozó épületeiben, esetlegesen a gyanúsítottak – vagy a nyomozati cselekmény foganatosításának idején bűncselekmények elkövetésével gyanúsítható személyek - otthonában is foganatosítottak házkutatást. Ennek során több dolog, irat, vagy dokumentum kerülhetett lefoglalásra, a bizonyítás érdekében.

²¹2004. Évi CXL. Törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól

²²1998. Évi XIX. Törvény a büntetőeljárásról 71. §

²³1998. Évi XIX. Törvény a büntetőeljárásról 149. §

Összegezve a fentieket, fontosnak tartom leszögezni, hogy a részletekbe menő ismeretek, melyeket a Vörösiszap-katasztrófa, és más katasztrófák nyomozásáról a nyomozati szakaszban tudunk, rendszerint hiányosak és csak gondolatokként beszélhetünk róla. A média hírei nem engednek messzemenő következtetéseket levonni, a Rendőrség általi közlemények és nyilatkozatokból sem következtethetünk a nyomozás pontos menetére, a részeredményeket sem tudhatjuk meg. Ez azonban a tévhitekkel, szóbeszédekkel ellentétben korántsem a hibák elfedésére szolgál, mindinkább a jogilag szabályozott keretek miatt van, hiszen a büntetőeljárás során a sajtó részére felvilágosítást a nyomozás befejezéséig a nyomozó hatóság erre feljogosított tagja, vagy az ügyész adhat, illetve a folyamatban lévő vagy befejezett büntetőügy irataiba csak az arra feljogosított személyek tekinthetnek be. Felvilágosítás annak adható továbbá, akinek az eljárás lefolytatásához, illetőleg annak eredményéhez jogi érdeke fűződik, de mindenki felé a tájékoztatást abban az esetben kell megtagadni, ha az eljárás eredményes lefolytatását ez veszélyeztetné.²⁴ A kész nyomozati anyagokat sem mindig célszerű „szentírásaként” kezelni, hiszen ez gyakran csak részinformációkkal szolgálna, végérvényesen tehát mind az okokat, mind a következményeket összegző dokumentumokat az ilyen eseményeket követő szakértői vélemények, bizonyítékok és a hatályos jogszabályok összevetésével készült bírósági döntések tükrében célszerű értelmezni.

Felhasznált irodalom

- 9/1998. (BK. 7.) BM utasítás a polgári védelmi feladatokról
- 48/1999. (XII. 15.) BM rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó szervek katasztrófavédelmi feladatairól és a védekezés végrehajtásának rendjéről, valamint e szervek irányítási és működési rendjéről
- Magyarország Alaptörvénye

²⁴1998. Évi XIX. Törvény a büntetőeljárásról 74/A. §., 74/B. §

- 1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről
- 3/2008. (I. 16.) IRM rendelet a Rendőrség nyomozó hatóságainak hatásköréről és illetékességéről
- Dr. Balláné Ph.D. Fűszter Erzsébet, dr. Lakatos János, Nyilasi Tibor, dr. Szakács Zsolt, dr. Vigh András Kriminálisztikai Alapismeretek Jegyzet Rendőrtisztai Főiskola, Budapest 2005
- **Dr. Hornyacsek Júlia:** A települési védelmi képességek a katasztrófa-kihívások tükrében, a települések katasztrófa-elhárítási feladatai, a végrehajtáshoz szükséges helyi védelmi képesség alapvető területei, azok kialakításának folyamata. "Biztonságunk érdekében" Oktatási- és Tanácsadó Tudományos Egyesület Budapest, 2011. p. 68. ISBN: 978-963-08-2606-8
- Ismeretlen szerző: Mind a 15 gyanúsított ellen vádemelést javasolnak, forrás: <http://mno.hu/belfold/mind-a-15-gyanusított-ellen-vademelest-javasolnak-1039418>, letöltés ideje: 2012. 01. 15. 14:29
- 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- 1998. Évi XIX. törvény a büntetőeljárásról
- 2004. Évi CXL. törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól
- Vörösiszap: ökológiai katasztrófa Kolontár és Devecser környékén Szigetváry Zsolt
http://www.vasnepe.hu/cimlapon/20101005_illes_zoltan_okologiai_kataszrofa/3

A tanulmány készítése 2012. decemberében zárult le, nem tartalmazza az azután történt jogszabályi változásokat. (szerző)